

як головної мети діяльності; по-друге, заборона розподілення прибутку між учасниками. Тобто непідприємницькі товариства наділяються спеціальною (цільовою, виключною, статутною) правоздатністю. Головне, що непідприємницькі товариства не можуть наділятися загальною правоздатністю як всі юридичні особи.

Список бібліографічних посилань

1. Братусь С. Н. Субъекты гражданского права. М. : Юрид. лит., 1950. 363 с.
2. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении. М., 1974. 352 с.
3. Стамкулов У. М. Теоретические проблемы межотраслевой правосубъектности юридического лица. *Юрист*. 2000. № 4. С. 59.
4. Зозуляк О. Виключна правоздатність юридичних осіб як вид цивільної правоздатності. *Юридична Україна*. 2009. № 2 (74). С. 49–51.
5. Кудашкин В. В. Специальная правоспособность субъектов гражданского права в сфере действия общего запрета. *Государство и право*. 1999. № 5. С. 48.
6. Ярошенко К., Брагинский М. Граждане (физические лица). Юридические лица. *Хозяйство и право*. 1998. № 3. С. 12.
7. Советское гражданское право. Ч. 1 / под ред. В. Т. Смирнова, Ю. К. Толстого, А. К. Юрченко. М. : Юрид. лит., 1969. 494 с.
8. Цивільне право України : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова, та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т. 1. 656 с.
9. Мозолин В. П. Корпорации, монополии и право США. М. : Изд-во Моск. ун-та, 1966. 398 с.

Одержано 11.04.2018

УДК 347.626

Ніна Георгіївна Пугачова,

завідувач відділення «Правознавство»

Харківського державного автомобільно-дорожнього коледжу

УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРІВ ОДНИМ ІЗ ПОДРУЖЖА ЩОДО СПІЛЬНОГО МАЙНА

Укладення договорів одним із подружжя щодо майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, у практичній діяльності зустрічається достатньо часто, причому стан сімейно-правового регулювання цих відносин викликає багато проблемних питань. Зокрема постає питання, чи потрібна згода другого з подружжя на укладення договорів, за якими майно переходить у власність подружжя, чи така згода потрібна тільки на укладення договорів, за якими відбувається відчуження спільного майна подружжя.

Частини 1–3 ст. 65 Сімейного кодексу України від 10.01.2002 року (далі за текстом – СК України) передбачають, що дружина, чоловік розпоряджаються майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, за взаємною згодою. При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя. Дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового. Для укладення одним із подружжя договорів, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного майна, згода

другого з подружжя має бути подана письмово. Згода на укладення договору, який потребує нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, має бути нотаріально засвідчена.

За чинним до 1 січня 2004 року сімейним законодавством України норми про надання згоди подружжя для укладення договорів щодо спільного майна подружжя були більш визначеними, не містили оціночних понять. Так, згідно зі ст. 23 Кодексу про шлюб та сім'ю УРСР від 20.06.1969 року майном, нажитим за час шлюбу, подружжя розпоряджається за спільною згодою. При укладенні угод одним з подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя. Для укладення угод по відчуженню спільного майна подружжя, що потребують обов'язкового нотаріального засвідчення, згода другого з подружжя повинна бути висловлена у письмовій формі. Набрання чинності з 1 січня 2004 року Сімейного кодексу України призвело до виникнення багатьох спірних ситуацій щодо застосування положень ст. 65 СК України. Зокрема, тлумачення назви статті «Право подружжя на розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя» й тлумачення її змісту, де в ч. 2, 3 ст. 65 СК України вже йдеться про «укладення договорів одним із подружжя» і не вживається «розпорядження майном», викликало найбільш гостру критику в правників, зважаючи, що поняття «укладення договорів одним із подружжя» тлумачиться значно ширше, ніж «укладення договорів з розпорядження майном».

Варто погодитися з І. В. Жилінковою, що новий СК України закріпив вкрай складну систему виявлення згоди другого з подружжя на укладення правочину. Вираження такої згоди може набувати різних форм – письмової з нотаріальним засвідченням, простої письмової або усної. Форма такого волевиявлення залежить від особливостей об'єкта права власності й передусім – його цінності. Для найбільш цінного майна передбачається нотаріально засвідчена згода другого з подружжя. Якщо укладається правочин, який потребує письмової форми та нотаріального посвідчення та (або) державної реєстрації, то засвідчення згоди другого з подружжя також потребує нотаріальної форми. Якщо йдеться про інші правочини, то вимоги закону до форми згоди другого з подружжя «м'якшають». Так, правочини з цінним майном потребують письмової згоди другого з подружжя, а інші правочини не потребують підтвердження згоди другого з подружжя, хоча й можуть бути оскаржені другим з подружжя в суді на підставі відсутності такої згоди. Відносно майна, що складає предмет дрібних побутових правочинів, достатньо усної згоди, яка передбачається [1, с. 99].

Аналіз ч. 2 ст. 65 СК України дає підстави для висновку, що при укладенні договорів одним із подружжя, за загальним правилом, діє презумпція згоди другого з подружжя. Необхідність одержання згоди другого з подружжя для укладення договору щодо спільного майна подружжя одним із подружжя стосується випадків, коли йдеться саме про розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, а не про укладення будь-якого договору одним із подружжя взагалі. Так, розглядаючи спір між подружжям про визнання недійсними ряду правочинів, укладених одним із подружжя щодо спільного майна подружжя без згоди другого з подружжя, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у рішенні від 18.03.2015 року у справі 6-260св15 зазначив, що суд апеляційної інстанції, встановивши, що на момент укладання договору купівлі-продажу автомобіля сторони перебували у шлюбі, спірний автомобіль є спільним майном подружжя, письмової згоди ОСОБА_4 на його продаж позивач не надавав, автомобіль є цінним майном, і, у відповідності до наведених вище норм матеріального права дійшов обґрунтованого висновку про визнання договору купівлі-продажу автомобіля, укладеного у формі довідки-рахунка, недійсним... Згідно зі ст. 1011 ЦК України за договором комісії одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням

другої сторони (комітента) за плату вчинити один або кілька правочинів від свого імені, але за рахунок комітента. Отже, предметом оспорюваного договору комісії є оформлення довідки-рахунку для продажу транспортного засобу, а тому висновок суду першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд в частині визнання недійсним договору комісії є помилковим, оскільки зазначений договір не є договором про відчуження майна і не потребує згоди чоловіка відповідно до ст. 65 СК України [2].

Виходячи з наявності презумпції згоди другого з подружжя для укладення договору одним із подружжя, постає питання щодо правових наслідків вчинення договору одним із подружжя без згоди другого з подружжя. Т. О. Ариванюк, О. В. Дзера справедливо зазначають, що для визначення правових наслідків угод щодо відчуження спільного майна необхідно встановлювати «факт незгоди» одного з подружжя на укладення угоди другим з них, а не «факт наявності чи відсутності» такої згоди. Тобто якщо не буде встановлено факту незгоди того з подружжя, хто не брав участі в угоді, на її укладення, то не буде й підстав для визнання її недійсною чи застосування інших правових наслідків [3, с. 138]. У цьому контексті застосовує підтримки їх позиція, що немає потреби визнавати недійсним договір відчуження спільного майна одним із подружжя без згоди другого, якщо останній просить визнати його недійсним лише в частині належної йому частки. Хоча варто зазначити, що це можливо лише у разі, коли відчужений об'єкт є подільним, оскільки якщо такий об'єкт буде неділимим, суд змушений приймати рішення про визнання угоди недійсною в цілому [3, с. 139–140].

Варто зазначити, що в судовій практиці при розгляді справ про визнання недійсними договорів поруки, укладених одним із подружжя без згоди другого з подружжя, склався підхід, відображений в п. 25 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 5 від 30.03.2012 року «Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин»: при оспорюванні кредитного договору чи договору поруки, застави/іпотеки іншим із подружжя суди мають виходити з такого. Положення статті 65 Сімейного кодексу України щодо порядку розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, регулюють відносини, які стосуються розпорядження майном, що є у спільній сумісній власності подружжя, і не стосуються права одного із подружжя на отримання кредиту, оскільки кредитний договір є правочином щодо отримання у власність грошових коштів. Порука є способом забезпечення виконання зобов'язання (стаття 553 ЦК), договір поруки не створює обов'язків для будь-яких інших осіб, крім сторін за договором. При оспоренні договору застави (іпотеки) суд має враховувати положення статті 578 ЦК, згідно з якими майно, що є у спільній власності, може бути передане у заставу лише за згодою іншого з подружжя, який у разі пред'явлення позову про звернення стягнення на таке майно має бути залучений до участі у справі [4].

Таким чином, за чинним сімейним законодавством України при укладенні договорів одним із подружжя, за загальним правилом, діє презумпція згоди другого з подружжя. Для визначення правових наслідків договорів з розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, укладених без згоди другого з подружжя, доцільно встановлювати «факт незгоди» другого з подружжя на укладення договору одним з них, а не «факт наявності чи відсутності» такої згоди.

Список бібліографічних посилань

1. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб : монографія / В. Л. Яроцький, В. І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатеева, І. В. Жилінкова та ін. ; за наук. ред. проф. В. Л. Яроцького. Харків : Юрайт, 2013. 272 с.

2. Рішення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 березня 2015 р. у справі 6-260св15 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43226298> (дата звернення: 15.04.2018).

3. Сімейне право України : підручник / за ред. В. С. Гопанчука. Київ : Істина, 2002. 304 с.

4. Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин : постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012 № 5 // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ : офіц. сайт. URL: http://sc.gov.ua/ua/postanovi_zh_2012_rik.html (дата звернення: 15.04.2018).

Одержано 08.04.2018

УДК 347.1

Олексій Вікторович Артикуленко,

*здобувач кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОЗДАТНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Юридична особа повинна мати правосуб'єктність, яка означає здатність конкретної особи виступати як суб'єкт цивільного права та учасник цивільних правовідносин. Наявність у особи правосуб'єктності допускає існування у неї правоздатності, дієздатності й деліктоздатності¹. Загальновізнано, що правоздатність та дієздатність є складовими частинами цивільної правосуб'єктності особи. Варто врахувати підхід, за яким пропонується до дієздатності, в якості її складової відносити й деліктоздатність суб'єкта, тобто здатність самостійно нести відповідальність за вчинені цивільні правопорушення.

Беручи до уваги теорії юридичної особи, які отримали найбільшу наукову підтримку у правовій доктрині, їх змістовну наповненість та критичні зауваження², слід констатувати, що ні теорія фікції, ні теорія реального суб'єкта-юридичної особи не дають повного та детального розуміння природи її правосуб'єктності. Жодне об'єднання людей, трудовий колектив або майно самі по собі не є суб'єктами цивільного права. Учасником цивільних правовідносин може бути лише людина або організація людей, яких об'єктивне право наділяє властивістю правосуб'єктності.

Зауважимо, що законодавець України відмовився від конструкції спеціальної правоздатності юридичної особи і виходить із розуміння належності такому суб'єкту загальної (універсальної) правоздатності, вказуючи у ч. 1 ст. 91 ЦК України на те, що юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині. Аналогічні положення, наприклад, закріплені у ст. 51 ЦК Швейцарії, за якою юридичні особи можуть набувати всі права і приймати будь-які зобов'язання, за виключенням тих, для виникнення яких необхідно передумовою є такі природні якості людини, як стать, вік чи родинність.

¹ Більш детально з цього питання див.: [1, с. 138].

² Більш детально з цього питання див.: [2, с. 227–245].